

II.

Tekintetes Kar !

Dr. TECHERT MARGIT az ókori /görög/ filozofiatörté-
nete című tárgykörből kéri magántanárrá képesítését.

Tudományos munkásságából kiemelkedik főműve: "A
hellén ujplatonizmus története a VI. századig" c. 15 ivre
/240 l./ terjedő kéziratos monografia, melyet a Magyar Tud.
Akadémia kiadásra már el is fogadott. Másik önálló munkája:
Plotinos: A szépről és jóról. Fil.könyvtár 9.k. Bpest 1925.

Önálló értekezései: 1/ A plotinosi nous-fogalom
vallásos jelentősége. Athenaeum 1926. 1-3.f.

2./ Le Plotinisme dans le system de Jean Scot
Eruigena. Revue Neoscholastique. 1927.

3./ Plotinismus J.S.E. filozófiájában, Athenaeum
1927.

4./ Iráni vallásos elemek a plotinosi psyche fogal-
mában. Egy.Philol.Közlöny. 1929.

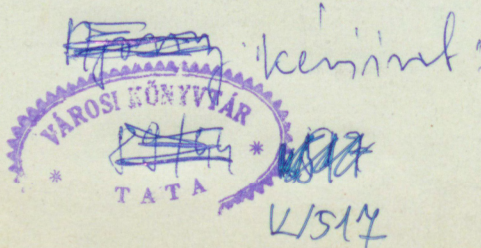
5./ La notion de la sagesse dans les trois premiers
siecles de notre ere. Archive f. Gesch.d. Philosophie. 1929.

6./ Mi az ujplatonizmus? Athenaeum 1929.

7./ Mercier. Athenaeum, 1926.

Ezekhez járul még számos és alapos könyvismertetés.

Dr. Techert Margit irodalmi munkáit tüzetesen áttan-
ulmányozva a következő véleményes jelentést terjesztem a
Tekintetes Kar elé.

HELYTÖRTÉNET

REV. 2017.

A folyamodó már 16 éves korában tervezte a plotinizmus történetének megírását, mert vonzotta ennek az iránynak költői szépsége, filozófiai és vallásos értéke. Egyetemi tanulmányai végeztével 10 év óta foglalkozik ennek a nagy eszmeáramlatnak s az egész hellenisztikus kornak tartalmával és jelentőségével. Beható munkálkodásának eredménye Plotinos műveinek, forrásainak, s mind korára, mind Nyugateurópára gyakorolt nagy befolyásának alapos ismerete. Megpróbálkozik minden ut felfedezésével, minden szál szétbogozásával, ami ezt a nagy gondolkodót környezetének nemcsak bölcséleti, hanem egyuttal vallásos és misztikus áramlataihoz fűzi. Ismeri ezenfelül a filológiai irodalom minden idevágó eredményét és maga is tevékeny részt vesz ebben a kutatásban.

Önálló tanulmányaiban mindenek előtt azt keresi, mit jelentenek a Kr. u.III.sz. gondolkodó embere számára ezek az alapvető bölcséleti fogalmak: 1./ psyché, 2./ hylé, 3./ nous, 4./ sophia.

1./ A psyché-ről, a plotinosi rendszer egyik legfontosabb, de egyszersmind legbonyolultabb fogalmáról ír az Egyet.Phil.Közlöny 1929. 65-81.1.-ain. Kiindulási pontul Reitzenstein Richárdnak, a göttingeni egyetem klasszika-filológiai tanárának 10-12 év óta folytatott tanulmányait használja fel, melyekben a hellenisztikus kor vallásos irányának s az iráni kulturának kapcsolatait kutatja. Amit Reitzenstein inkább vallástörténeti téren nyújt, azt Techert filozófiai téren kívánja igazolni. Erre alkalmassá teszi őt Plotinos műveinek alapos ismerete mellett határozott képessége új problémák

világos feltevésére és anyagának önálló csoportosítására. Fejtegetésében Plotinosnak a lélekre vonatkozó tanítása teljesen világos, összehasonlítása az iráni vallásos felfogással érdekes, bár nem mindenben helytálló, ami azonban nemcsak a szerzőnek, hanem még inkább Reitzensteinnek hibája, kiről Überweg-Praechter I.203 is megjegyzi /más kérdés fonalán/, hogy érvelése nem mindenben megbízható. Erről Techert M. is meggyőződhetett volna, ha a fogalmakat megnézi az Avesztának akár francia, akár szinte szószerinti pontosságú német fordításában. Pl. Jast 22, 11 alapján nem nőnemű az emberi lélek, hanem határozottan férfi s a pehlevi irodalom szerint a lélek az égben is megőrzi nemét, a férfi visszanyeri feleségét /Bundehes 30, 26/. Mivel Plotinos határozottan kritikai érzéssel rendelkezik, leleplezi a gnosztikusok dicsekvését a Zoroaster-, Zostrianus-féle hamis apokalipszissal, őt az Alexandriában rendelkezésre álló forrásokból, magából az Evesztábtól jobban meg lehet érteni, mint a Reitzenstein/^{tól}kedvelt, Plotinosnál későbbi manichaeus iratokból.

2./ A hylé fogalom kifejtése az Athenaeum 1929. 215 kv. 1.: Mi az ujplatonizmus? c. tanulmányban található. Ez a fogalom minden metafizikai idealizmus örökös keresztje. Plotinos rendszerének is egyik alappillére, de neki sem sikerül a szellem világába beolvasztani. Techert találóan mutat rá az ellentmondások forrására: a józan görög lélekre, melyben a való élet erősebb, mint a monisztikus filozófia. Plotinos ragaszkodik a bájos világhoz, a kozmoszhoz, mely csak az anyagban valósólhat meg.

3./ A nous fogalma, Athenaeum 1926. 13-33 l. "A plotinosi nous fogalom vallásos jelentősége" címen. Hézagtalan történeti áttekintés után sorra kimutatja, mennyire rokon Plotinos felfogása az egyiptomi származásu hermes-i irodalommal és a korabeli astralis teológiával. Mindezekben a nous fényt, életet, alkotót jelent. Techert részletes kritikai vizsgálatát igazolja az is, hogy ugyanazon eredményre jut, mint Szt. Ágoston, aki ugyan nem filológiai elmélyedéssel, hanem Ambrosius, Origenes ismerete mellett szárnyaló lelkének sejtelmével s az újplatonikus bölcsek személyes ismeretével fejtegeti e fogalmat.

4./ A sophia fogalmáról ír Archiv f. Gesch.d.Phil. u. Sociologie 1929 1-27.l. Keresi a bölcsesség fogalmának misztikus jellegét Philon-nál, Plutarchosnál és a gnosztikusoknál. Arra az eredményre jut, hogy a kereszténység első 3 századában a bölcsesség istennői jellegű hypostasis, mely a receptív termékenység kozmikus jelképe. Techert igen helyesen mutat rá, hogy a hellenisztikus kor bölcséletét nem lehet megérteni összehasonlító vallástudomány nélkül. A kettő együttműködése viszont még új és kiváló eredményeket érhet el. Kár, hogy Techert a biblia fogalmait nem a nagy szentírásismerőknél nézte meg. Eltekintve attól, hogy a bölcsesség, héberül "hokma" nőnemű származékfőnév négy héber betűjéből hármát hábásan ír /5.1./, láthatta volna azt is, hogy ez a szó /igealakja hakam/ s sémi népek régi nyelvkincséhez tartozik - a Szentírás már az Exodustól kezdve használja - a megszemélyesítő költői hajlam csak később jelentkezik, nem lehet tehát polytheista maradvány s ezenfelül istennőről nem lehet szó abban a könyvben, mely a

sokistenség és a bálványimádás ellen küzd.

"Plotinismus J.Scottus Eruigena filozófiájában."

Athenaeum 1927. és francia fordítása a Revue Neoscholastique 1927. 1-41.l. Érdekes és eredeti próbálkozás annak kimutatására, hogy Eruigena közvetlen Plotinosból merítette újplatonizmusát, nem mint eddig állították Dion. Pseudoaeropagita, Nisszai Gergely, Maximus Confessor és Origenes műveinek közvetítésével. Nincs módomban eldönteni a próbálkozás sikerét. Ez azonban még akkor is elismerésreméltó, ha nem dönti meg a régi véleményt pl. Stöckl: Gesch.d.Phil. d. Mittelalters 1864.I. 31-128.l.

Dr.Fechert Margit eddig nyomtatásban megjelent önálló műve: Plotinos a szépről és jóról. Fordította T.M. Fil. Könyvtár Bp. 1925. Ez volt első nagyobb szárnypróbálgatása a filozófiai gondolkodás magaslatán járó művek megértésében és fordításában. A Napkeletben Szabó Miklós tulerős kritikában részesítette; ennek azonban élét vették Kerényi Károly az Egy. Phil.Közl.-ben és Kornis Gyula az Athenaeum 1927. Egészben véve lelkiismeretes, gondos munka. Fejtegető részei határozottan sikerültek, inkább a misztikus és költői részletek hangját nem találta még el.

Összes eddigi tanulmányainak eredményét összefoglalja főművében: A hellén újplatonizmus története. Kézirat 240 l.-

A plotinismus költői, filozófiai, vallásos értékével jelzi egyszersmind azt a hármas utat, melyen a rendszer központja megközelíthető. A költői jellemvonást a szabálytalan mondatfűzés és a laza szerkezet ellenére is meglátja a kifejezése erejében, a hasonlatok lendületében és magasabb érzelme-

ket indító képességében. A filozófiai ut könnyebben járható, mert kitűnő szövegkiadások és monografiák állnak rendelkezésünkre. A plotinizmus 3. jellemzővonása a vallásos érzés mélysége. Techert az iranizmus befolyásának kikutatásában látja saját munkájának eredetiségét. Ebből a célkitűzésből érthető a Philonról és a hermetikus iratokról szóló rész terjedelmessége és véglegesen le nem zárt eredménye.

A mű első részében helyesen mutat rá az újplatonizmus elnevezés helytelen voltára. A fejtegetések leszűrt eredményeként a filozófiai irány lényege a következőképp foglalható össze: A plotinizmus az emberi léleknek oly elméleti és gyakorlati magatartása, mely erősen törekszik a tudomány, az élet és a vallás egységére: alkotó jegye ez szerint az egységretörés ismeretelméletben, metafizikában és életbölcseletben. A szerző érdeme, hogy erről a nehéz tárgyról világosan, érthetően ír. Művének értékét nagyon emelte volna még, ha a mai összehasonlító valláslélektant alkalmazza Plotinosra, mint pl. Maréchal: Études sur la ps. des mystiques.

A mű második és legnagyobb része az újplatonizmus története és előzményei. Ebből kitűnik, milyen alaposan ismeri a szerző Platon műveit és Aristotelest Jäger megvilágításában. Pontosán kimutatja, mit vett át Plotinos Platontól ismeretelméletben, metafizikában, esztétikában és etikában, nemkülönben misztikában. Majd rátér arra, mit kölcsönzött az egyiptomi, az iráni vallásból és Philontól. Ebben a részben előbbi értekezéseit egyes túlzások elhagyásával rendszerve foglalja. A tanulmányok méltatásánál már szóltam róla. Az egész lépten-nyomon telve értékes munkahipotézisekkel, eszmeindító gondolatokkal, de ezek inkább szakfolyóiratba valók, mint összefoglaló munkába. Több apró hibát is észleltem, mint pl.

77.1.-on tévesen idézi Bardenhewert, aki nem irt egyháztörténelmet. Basilides tanait Hyppolitos alapján közli és nem veti össze a megbízhatóbb Irenaeussal stb.- Általában az a benyomásom, hogy túlságosan keresi Plotinosnál a külső hatásokat és kevésbé méltatja benne a görög szellemi áramlatok nagyszerű szintézisét. Plotinosra legnagyobb hatást mégis csak tanítója Ammonios Saccas gyakorolt. akinek főtörekvése Platon és Aristoteles egyeztetése s ez uton a sajátos görög gondolat magaslátának elérése. Plotinos a mythosoktól kezdve a stoá-ig összhangba illeszti a görög gondolkodás minden számot tevő elemét. Az eleai egység, a pythagoreus számmisztika, Platon eszmetana, az aristotelesi dynamis-energeia, a stoikus logos mind érvényre jutnak nála. Elkerüli azonban az eleai gondolat merevségét, a ionok-stoikusok hylozoismusát s a platonai eszmék egyesülnek nála az aristotelesi nous-szal. Ennek a szintezienok homloktérbe állításával sokkal többet nyert volna irodalmunk, mint a bizonytalan keleti kapcsolatok részletes taglalásával.

A harmadik rész: Plotinos és rendszere a magyar irodalomban egyedül álló és külföldi viszonylatban is számottevő összefoglalás, melyet mindenütt az eredeti kulföböl merítés tesz értékké.

A negyedik rész a plotinizmus továbbfejlődése a görög gondolkodásban. Porphyriost, Jamblichost s ennek hűséges követőjét Julianus császárt a magyar irodalomban még aligha ismertették ilyen alapossággal és hangulatosan: a Plotinos-sal és kettőjük közt vont párhuzam pedig nemzetközi vonatkozásban is értékes teljesítmény. Proklos mélyen szántó nehéz rendszerét talán túl részletesen, de mindig világosan tárja elénk.

Mindenütt meglátszik, hogy a forrásokból dolgozik, nem kézikönyvekből. E tanok részletes kifejtése után kívánatos lett volna egy rövid, pragmatikus értékelés az örökkévaló filozófia szempontjából.

Végül az alexandriai irány rokonszenvvel megírt tömör ismertetése és méltatása e szép és nagy munkának méltó befejezése.

Tekintetes Kar ! TECHERT MARGIT főműveinek ismertetéséből levonható a következtetés, hogy szabályzatunk értelmében a magántanári képesítést megérdemli. A filozófia-történet legnehezebb fogalmait nemcsak ismeri, hanem mélyrehatóan elemzi. Majd minden tanulmányában önálló problémákat lát meg és új megoldásokkal próbálkozik. Világos előadása, erős törekvése a bonyolult fogalmak tisztázására, tanári multja, gondos tanítási tervezete sok reményt nyujtanak arra, hogy előadásai egyetemi életünknek előnyére, irodalmi munkássága pedig a magyar tudományos élet dicsőjére váljanak.

A tárgykör azonban, melyet a folyamodó kér: "Az ókori /görög/ filozófia története" túlságosan tágnak látszik. Mivel munkáiban kizárólag az Aristoteles utáni görög filozófiával foglalkozik, a venia legendi is legtermészetesebben erre a térre vagy legfeljebb a görög filozófia történetére terjedhet ki.

Végeredményben tisztelettel javaslom a Tekintetes Karnak, hogy d.r TECHERT MARGITOT az Aristoteles utáni görög filozófia története tárgykörből magántanári kollokviumra és a

további cselekményre bocsássa.

A Tekintetes Kar iránt

Szeged, 1933.április 7-én,

kiváló tisztelettel

dr. MESTER JÁNOS s.k.

egyet ny. rk. tanár.

